

ANALIZA MEDIULUI DE AFACERI FAVORABIL PENTRU DEZVOLTAREA ÎNTREPRINDERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

MOROI Elena,
conferențiar universitar, doctor în științe economice
Universitatea Tehnică a Moldovei
ORCID 0000-0002-8385-9210
BURBULEA Rodica,
conferențiar universitar, doctor în științe economice
Universitatea Tehnică a Moldovei
ORCID 0000-0003-4462-6534

Abstract. *The business environment represents one of the basic pillars of the development and advancement of a state under various aspects. Its analysis is extremely important for strengthening the capabilities of companies, which represent the driving force of the state's prosperity and economic growth. For the Republic of Moldova, strengthening the business environment is a priority at the national level, and its analysis, as well as the ways of development and improvement of the business climate, play an essential and extremely current role in changing the situation and overcoming barriers to entrepreneurial activity.*

The existing business environment is, for the most part, characterized by unjustified financial and time costs, which have a direct impact on the economic growth of the state and demotivate the exploitation of the competitive and innovative potential of the country.

Keywords: *foreign trade, Economic Freedom Index, foreign direct investments, small and medium enterprises, business environment, Gross Domestic Product.*

Abstract. *Mediul de afaceri reprezintă unul din pilonii de bază ai dezvoltării și avansării unui stat sub diverse aspecte. Analiza acestuia este extrem de importantă pentru consolidarea capacităților companiilor, care reprezintă forța motrice de prosperare și creștere economică a statului. Pentru Republica Moldova, consolidarea mediului de afaceri reprezintă o prioritate la nivel național, iar analiza acestuia, precum și a căilor de dezvoltare și îmbunătățire ale climatului de afaceri joacă un rol esențial și extrem de actual în schimbarea situației și depășirea barierelor în calea activităților antreprenoriale.*

Mediul de afaceri existent este, în mare parte, caracterizat prin costuri financiare și costuri de timp nejustificate, care prezintă impact direct asupra creșterii economice a statului și demotivează valorificarea potențialului competitiv și inovativ al țării.

Cuvinte cheie: *comerțului exterior, Indicele Libertății Economice, investițiile străine directe, întreprinderi mici și mijlocii, mediul de afaceri, Produsul inter brut.*

JEL:

INTRODUCERE

Mediul de afaceri se referă la condițiile în care firmele din Republica Moldova operează, implicând un număr mare de forțe ce acționează în acest mediu, și în baza cărora companiile își elaborează și dezvoltă strategiile, tacticile și activitățile de zi cu zi. Analiza mediului de afaceri în care firmele își desfășoară activitatea începe cu investigarea factorilor ce influențează capacitatea acestuia de a se poziționa pe piață.

Economia Republicii Moldova se bazează pe economia de piață și impactul statului în economie este indispensabil. Influența statului în economie se face prin intermediul politicilor atât economice, cât și sociale. Pentru a avea o imagine mai amplă asupra problemelor și deficiențelor politicii economice

actuale a Moldovei, trebuie de atras atenția asupra evenimentelor istorice și condițiilor de la care s-au desprins reformele economice.

În Republica Moldova există o careva ameliorare a mediului de afaceri, dar la majoritatea capitolelor stagnăm. Un indicator, care agreghează diferiți factori și reflectă importanța acestora pentru activitate economică și implicit pentru procesul de investire este Indicele Libertății Economice. Libertatea economică este evaluată pe 12 domenii, punctajul fiind acordat pentru gradul de libertate a afacerilor, comerțului, libertatea fiscală, libertatea față de intervenția guvernului, libertatea monetară, a investițiilor, financiară, a pieței muncii, pentru respectul drepturilor de proprietate, absența corupției. O economie este cu atât mai liberă, iar intervenția statului mai mică, cu cât indicele este mai înalt.

REZULTATE SI DISCUTII

Republica Moldova a urcat două poziții în clasamentul privind Indicele Libertății Economice în raport cu anul 2020 și se plasează pe locul 85 din cele 184 de țări evaluate, cu un scor de 62,5 puncte (din 100) față de 62 în anul 2020, potrivit Indicelui din 2021, transmite Bizlaw.md.

Conform analizelor, această creștere este influențată în special de îmbunătățirea la sub-indicatorul Povara Fiscală, unde scorul a crescut cu peste 9%, de la 86,1 în 2020, până la 94 în 2021. La estimarea scorului acestui sub-indicator sunt utilizate cotele maxime ale impozitului pe venit ale persoanelor fizice și juridice, precum și povara fiscală ca procent din PIB. La sfârșitul anului 2018, cele două cote ale impozitului pe venitul persoanelor fizice de 7 și 18% au fost comasate într-o singură cotă de 12%, astfel diminuându-se semnificativ cota maximă. Conform experților, aceste schimbări fiscale au contat în estimările scorului și au avut un impact major.

Potrivit indicelui libertății economice, Republica Moldova se clasează pe locul 41 din 45 de state din Europa, iar scorul său general este sub media regională, dar peste media mondială.

Moldova devansează în regiune Ucraina, Belarus și Federația Rusă, dar este depășită cu mult de țările baltice, Georgia și România. Dintre alte țări membre ale CSI, Uzbekistan ocupă locul – 108, Tadjikistan – 134, pe de altă parte, Armenia – 32, Kazahstan – 34, Azerbaidjan – 38.

Libertatea economică este evaluată pe 12 domenii: drepturile de proprietate, eficiența judiciară, integritatea statului, povara fiscală, cheltuielile publice, stabilitatea fiscală, libertatea afacerilor, libertatea muncii, libertatea monetară, libertatea comerțului, libertatea investițională, libertatea financiară.

Pe primele trei locuri în topul mondial se află Singapore, Noua Zeelandă și Australia. Încheie clasamentul Cuba, Venezuela și Coreea de Nord.

Moldova a avansat în implementarea Strategiei de dezvoltare a IMM pentru anii 2012-2020, eliminând cerințele birocratice redundante față de întreprinderi, extinzând serviciile de e-guvernare și implementând programe pentru diminuarea barierelor din calea desfășurării activității economice. Reformele respective au fost reflectate în raportul Doing Business din 2020 al Băncii Mondiale, care clasifică Moldova pe locul 48 în rândul a 190 de țări, în scădere cu o poziție față de ratingul anterior, dar în creștere de pe locul 63 în 2015. Acest lucru, potrivit experților, se datorează performanței mai mari a altor state în domeniul reformelor.

Potrivit clasamentului, cel mai bine stăm la capitolul înregistrarea afacerilor, Republica Moldova crescând cu o poziție pe locul 13 în acest clasament. În ceea ce privește înregistrarea proprietății, Moldova se menține pe locul 22.

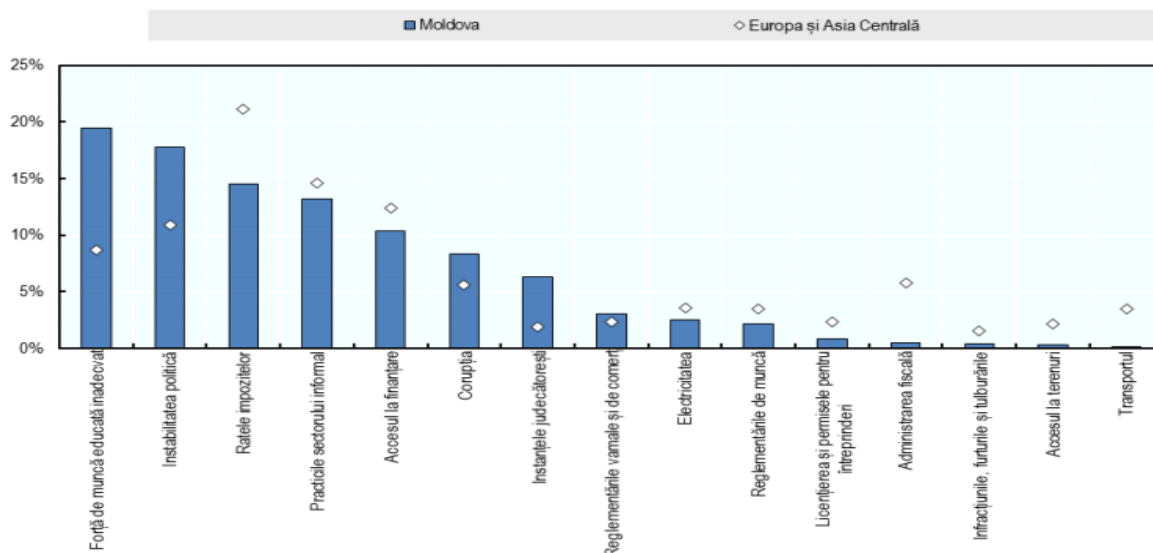

Figura 1. Constrângerile pentru mediul de afaceri în Republica Moldova

Sursa: elaborată de autor în baza datelor OCDE World Bank (2020), Enterprise Survey: Moldova.

La capitolul protejarea investitorilor minoritari, RM a scăzut de pe 33 pe locul 45.

La tranzacții transfrontaliere, ne aflăm pe locul 38, plata impozitelor - 33, contractarea împrumuturilor - 48, închiderea afacerii - 67, executarea contractelor - 62, accesul la energie electrică – 84

Cea mai joasă poziție o avem la capitolul obținerea autorizațiilor de construcție – 156.

Potrivit Indicatorului Competitivității Globale din 2019, Moldova se clasifică pe locul 86 în cadrul a 141 de țări, sistemul financiar, inclusiv finanțarea IMM-urilor (clasificat pe locul 124 și, respectiv, 93), rămânând unul dintre aspectele cele mai problematice, în pofida îmbunătățirii ușoare comparativ cu anul 2018.

În pofida îmbunătățirilor majore în mediul operațional atât pentru întreprinderile naționale, cât și pentru cele străine, rămân în continuare provocări structurale importante. De exemplu, emigrația masivă și sistemul educației rigid au dus la deficitul de forță de muncă calificată – unul dintre principalele obstacole pentru desfășurarea activității economice, raportat de IMM-uri.

Moldova s-a clasat pe locul 117 din 180 de țări conform Indicelui de percepție a corupției. Imparțialitatea și independența instanțelor judecătorești sunt în continuare contestate de sectorul privat, ceea ce reduce dorința investitorilor de a-și extinde activitățile în Moldova. Conform Sondajelor întreprinderilor, efectuat de Banca Mondială, 27,4% dintre întreprinderile intervievate au identificat corupția ca principala constrângere, în timp ce 30,6% identifică sistemul judecătoresc drept o constrângere majoră. Valorile respective se situează considerabil mai sus de cifrele medii de 19,4% și, respectiv, 10,1% pentru Europa și Asia.

Creșterea în Moldova s-a regenerat remarcabil de rapid după încetinirea cauzată de criza bancară și mediul internațional nefavorabil, ceea ce s-a soldat cu o contracție în 2020 (tabelul 1.).

Tabelul 1. Evoluția principalilor indicatori macroeconomici ai Republicii Moldova

Indicatorii	Anii						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
PIB nominal, miliarde MDL	133,5	145,8	160,8	178,9	192,5	210,4	207,4
PIB real, % creștere	5,0	-0,3	4,4	4,7	4,3	3,6	-7,2
Consum, % creștere reală	4,4	-2,3	2,6	4,7	3,2	2,6	-6,8
Investiții fixe brute, % creștere reală	10,0	-2,3	-2,8	5,2	14,5	12,9	0,2

Export, % creștere reală	0,9	2,6	9,8	10,9	7,2	7,3	-14,5
Import, % creștere reală	3,1	-5,8	2,8	11,0	9,7	6,7	-9,1
Deflatorul PIB, % creștere	6,4	9,6	5,7	6,3	3,2	5,5	4,0
IPC mediu, % modificare	5,1	9,7	6,4	6,6	3,0	4,7	3,6
Balanța contului curent, % PIB	-6,0	-6,0	-3,5	-5,8	-10,6	-9,7	-6,0
Remiteri, % modificare, USD	0,4	-24,5	-5,0	13,2	11,9	3,1	-4,8
Raportul de schimb extern, % modificare	-2,1	5,1	3,0	0,5	-4,1	-0,5	0,2
Datoria externă, % PIB	67,9	78,3	76,7	72,1	65,2	62,4	68,5
Venituri bugetare, % PIB	31,8	30,0	29,0	30,2	30,1	29,9	29,0
Cheltuieli bugetare, % PIB	33,3	31,8	30,5	30,8	31,0	31,4	33,5
Deficitul bugetar, % PIB	-1,5	-1,9	-1,6	-0,6	-0,8	-1,4	-4,5
Datoria publică și garanțiile, % PIB	27,2	29,6	36,9	32,7	30,1	27,4	33,2

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Deși serviciile reprezintă 55% din PIB, sectorul agriculturii în continuare joacă un rol important, constituind 12% din PIB și peste 30% din ocuparea forței de muncă. Industria Moldovei este determinată în principal de sectorul agro-alimentar, tradițional puternic, care constituie 37% din producerea industrială.

Totuși, influxurile de ISD, direcționate în special spre sectorul automobilelor și cel mecanic, schimbă peisajul industrial în Moldova. Prin urmare, magnitudinea acestei crize este mai dură în comparație cu recesiunea din 2009. Cu toate acestea, economia ar putea reveni pe creștere pozitivă în 2021 (+5,7%), datorită bazei de comparație reduse, dar și ipotezei că pandemia Covid-19 se va disipa treptat, ceea ce va permite economiei Moldovei și țărilor din regiune să respire mai ușor.

La nivel de companii, au crescut inegalitățile dintre întreprinderile mici și mijlocii, majoritatea din care erau slab pregătite pentru un asemenea șoc, și cele mari, care sunt și mai reziliante grație înzestrării tehnologice, rezervelor de lichidități și contractelor pe termen lung cu furnizorii și clienții. La nivel de populație, indicatorii pieței muncii și ai veniturilor relevă că cel mai mult au fost afectate femeile, tinerii, persoanele cu nivel scăzut de studii și cele cu venituri mici.

Conform datelor publicate recent de Biroul Național de Statistică economia Republicii Moldova a consemnat un avans anual de 3,6% în 2019, în decelerare de la 4,3% în 2018.

Se evidențiază însă creșterea investițiilor productive pentru al doilea an la rând cu o dinamică anuală de două cifre (12,9%), evoluție influențată de investițiile străine directe.

Analiza dinamicii comerțului exterior al Republicii Moldova atestă că perioadele de creștere și descreștere a importului sunt identice cu cele ale exportului, iar soldul balanței comerciale a fost deficitar în decursul întregii perioade analizate. După diminuarea bruscă a comerțului exterior în anul 2009, cauzată de criza financiară, în următorii doi ani a crescut simțitor atât exportul, cât și importul.

Următoarea micșorare considerabilă, în termeni valorici, a fost atestată în anul 2015 (figura 2), pe fondalul conflictului geopolitic și schimbului de sancțiuni dintre Federația Rusă, pe de o parte, și SUA, Uniunea Europeană, Canada, Elveția, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, pe de altă parte. După semnarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova la UE, la 27 iunie 2014, Federația Rusă a extins geografic sancțiunile și asupra bunurilor de origine din Moldova.

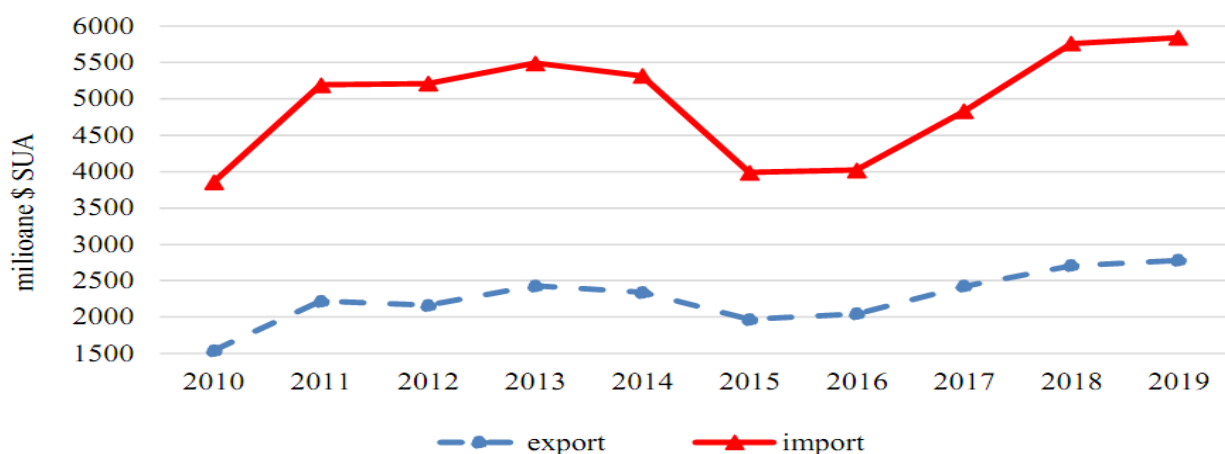

Figura 2. Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova

Sursa: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

Biroul Național de Statistică informează că, în anul 2020, exporturile de mărfuri au însumat 2485,2 milioane dolari SUA. În contextul unui an pandemic, care a afectat economia mondială și comerțul internațional, valoarea exporturilor moldovenești a fost mai mică cu 10,6% față de anul 2019.

O reorientare cardinală a exportului de la est spre vest nu putea fi realizată în termeni reduși de timp, deoarece o bună parte din produsele exportate nu corespund standardelor europene, nu sunt competitive atât în raport cu calitatea, cât și în raport cu prețul.

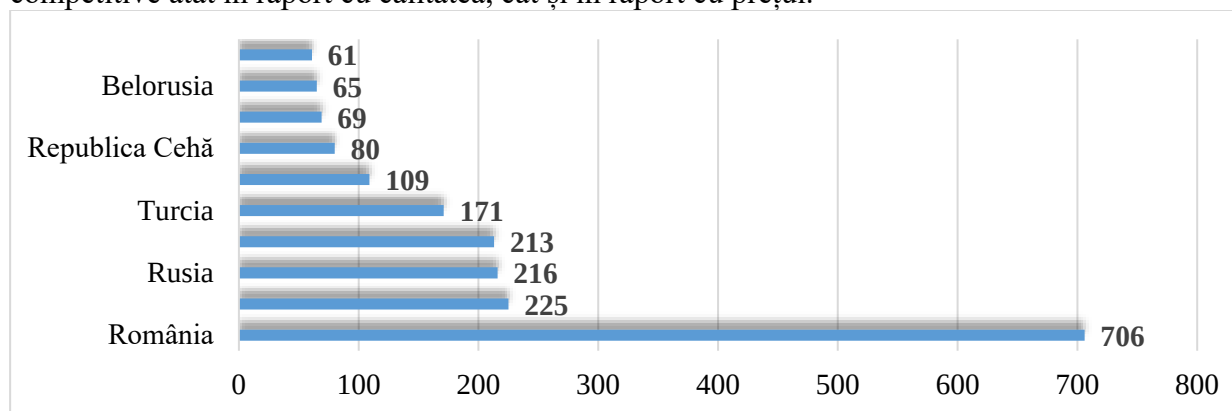

Figura 3. Top 10 țări pentru exporturile moldovenești, mln. USD

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

Uniunea Europeană rămâne a fi cel mai important partener comercial pentru Republica Moldova, fiind principala destinație a exporturilor (66,7%) și importurilor (45,6%) moldovenești.

Republica Moldova înregistrează o creștere dinamică în domeniul TIC. Actualmente, acesta este al 3-lea cel mai important sector al economiei naționale, înregistrând o rată de creștere de 40-50% anual în ultimii ani. Ponderea sectorului în PIB este de 7%, exporturile serviciilor aferente TIC depășind domeniile tradiționale de export.

Un alt indicator care reflectă calitatea mediului de afaceri sunt investițiile străine directe (ISD). Un volum mare al ISD înseamnă o încredere acordată de către mediul de afaceri străin economiei naționale. Volumul relativ scăzut al investițiilor în Republica Moldova se pare că este condiționat în mare parte de un cadru de reglementare mai puțin favorabil în comparație cu țările din regiune.

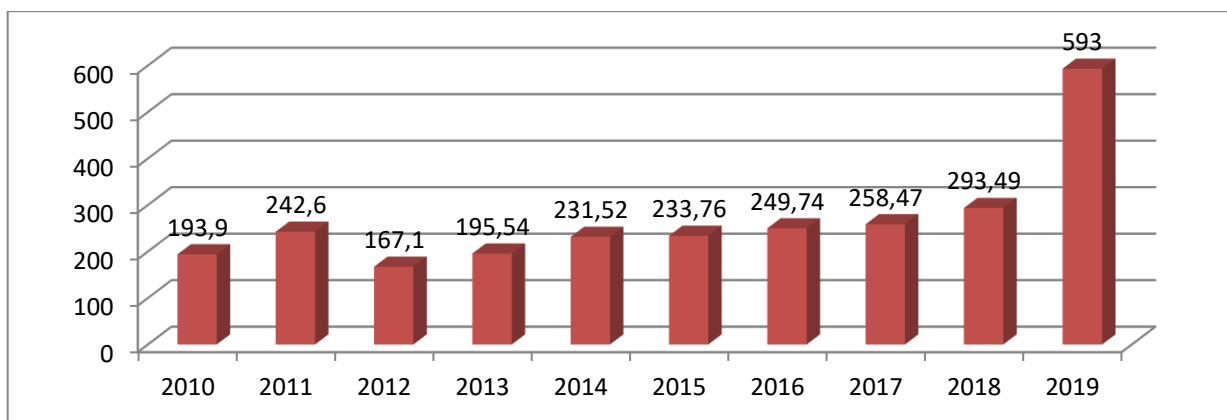

Figura 4. Dinamica investițiilor străine directe în economia Moldovei în perioada anilor 2010-2019 (în mln dolari)

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova

În 2019, potrivit Băncii Mondiale, investițiile străine directe nete în economia Moldovei s-au ridicat la 593 milioane de dolari SUA, ceea ce este aproape de două ori mai mult decât în anul precedent și un record absolut pentru ultimul deceniu. ISD-urile au crescut cu 9,4% în comparație cu anul 2018.

În Moldova a fost înregistrată o Asociație a Investitorilor Străini pentru a avea grijă de drepturile investitorilor și pentru a consilia Guvernul în politica publică. Investitorii și liderii de afaceri fac parte, de asemenea, dintr-un Consiliu Economic care consultă primul-ministrul Republicii Moldova în probleme economice. Acest organ numără printre membrii săi 41 de reprezentanți ai comunității de afaceri, 43 de reprezentanți ai instituțiilor de stat și 16 reprezentanți ai științei și cercetării. Investitorii străini sunt reprezentați de șase grupuri operative de lucru care sunt prezidate de asociații de afaceri. AmCham se ocupă, de exemplu, de eliminarea constrângerilor din activitatea antreprenorială, EBA se ocupă de facilitarea comerțului transfrontalier, iar FIA abordează stimularea și reținerea investițiilor private.

Noua definiție a IMM-urilor, adoptată în 2016, este conformă cu practicile bune ale UE și internaționale. Sunt folosite criteriile de ocupare a forței de muncă, cifra de afaceri și bilanțul contabil pentru determinarea faptului dacă o întreprindere este micro, mică sau mijlocie. Deși criteriile de ocupare a forței de muncă sunt consecvente cu definiția UE, pragurile pentru cifra de afaceri și active sunt mai mici în Moldova, reflectând veniturile mai mici pe cap de locuitor în Moldova.

În baza noii definiții, 98,6% din toate companiile din Moldova în 2020 erau întreprinderi mici și mijlocii (Figura 5).

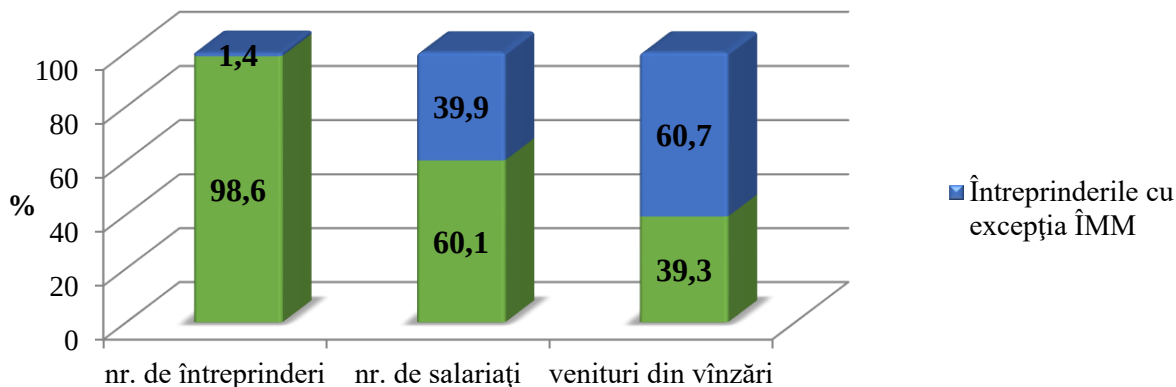

Figura 5. Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în totalul întreprinderilor din Republica Moldova în anul 2020 pe principalii indicatori

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

În anul 2020 numărul întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM) a constituit 57,2 mii întreprinderi și reprezintă circa 98,6% din numărul total de întreprinderi raportoare. Numărul mediu al salariaților în ÎMM în perioada de referință a constituit 316,8 mii, deținând 60,1% din total numărul mediu de salariați al întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale ÎMM în această perioadă au însumat 150112,1 mil. lei sau 39,3% din venituri din vânzări în total pe economie.

Tabelul 3 Ponderea ÎMM în totalul întreprinderilor raportoare în Republica Moldova

Anii	Nr. de întreprinderi, mii			Nr. mediu anual de salariați, mii			Venituri din vânzări, mild. lei		
	Total	ÎMM	Ponderea ÎMM în total, %	Total	ÎMM	Ponderea ÎMM în total, %	Total	ÎMM	Ponderea ÎMM în total, %
2020	58,1	57,2	98,6	526,7	316,8	60,1	381,9	150,1	39,3
2019	56,7	55,9	98,6	544,8	335,8	61,6	397,9	157,3	39,5
2018	56,5	55,7	98,7	540,3	328,0	60,7	356,7	144,2	40,4
2017	54,3	53,6	98,6	528,6	323,3	61,2	331,0	137,5	41,5
2016	52,3	51,6	98,7	512,5	313,5	61,2	300,7	125,0	41,5

Sursa: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova

Analiza indicatorilor ÎMM arată că în anul 2020: veniturile din vânzări în medie pe o întreprindere au constituit 2622,2 mii lei, cu 191,5 mii lei (sau 6,8 %) mai puțin față de anul 2019; veniturile din vânzări ale ÎMM în medie pe un salariat au constituit 473,8 mii lei, cu 5,2 mii lei (sau 1,1 %) mai mult față de anul 2019; numărul de salariați în medie pe o întreprindere în anul 2020 a constituit sub 6 persoane.

Numărul întreprinderilor mici și mijlocii la 1000 de locuitori atestă o ușoară creștere, atât la nivel național, cât și la nivel de fiecare regiune.

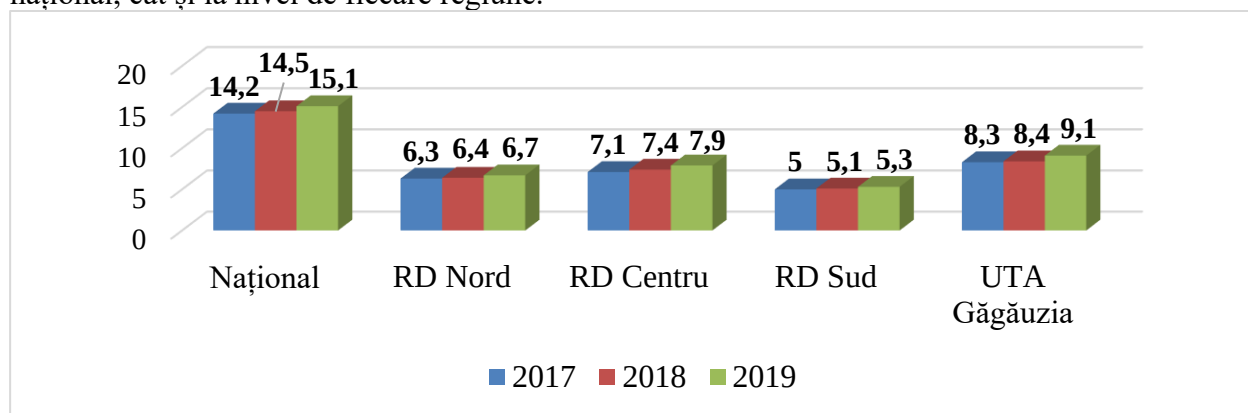

Figura 6. Numărul întreprinderilor mici și mijlocii la 1000 de locuitori în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

În conformitate cu datele din figura 6, cu excepția municipiului Chișinău, regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia se poziționează a doua regiune după numărul de întreprinderi mici și mijlocii la 1000 locuitori în anul 2019, valoarea constituind 9,1, urmată de regiunea Centru (7,9), Nord (6,7) și Sud (5,3).

Evoluția veniturilor din vânzări generate de întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova în cadrul desfășurării activității în principalele sectoare economice pentru ultimii cinci ani are o tendință ascendentă. În particular, ritmul creșterii a veniturilor din vânzări în perioada analizată constituie 120%.

De asemenea, se remarcă un volum semnificativ obținut de către întreprinderile mici și mijlocii din așa genuri de activitate ca comerțul cu ridicata și amănuntul, construcțiile, industria prelucrătoare (figura 7).

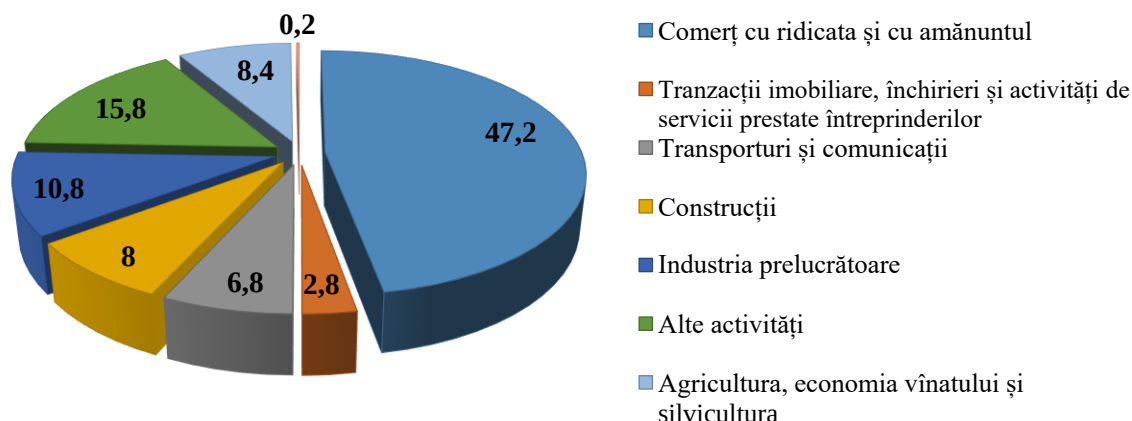

Figura 7. Pondere veniturilor din vânzări a întreprinderilor mici și mijlocii în profilul principalelor genuri de activitate în Republica Moldova în anul 2020, %

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

Ponderea cea mai mare a veniturilor din sectorul întreprinderilor mici și mijlocii revin de activității de comerț, urmată de activitățile de prelucrare, locul trei îi revine sectorului agrar. Agricultură are o pondere destul de ridicată ca număr de IMM, având o pondere de doar 8,4% din venit.

Analiza profitului ca o categorie economică, pătrunderea în intimitatea raporturilor economice exprimate de profit necesită precizarea unor aspecte ale lui ca pârghie economică. În această calitate, profitul întreprinderilor mici și mijlocii apare ca un instrument utilizat în activitatea de dirijare, prin care se acționează în direcția gospodăririi mai eficiente a tuturor resurselor de care dispun unitățile economice în vederea obținerii de la fiecare unitate de resurse a unui volum cât mai mare de producție de calitate superioară și cu cheltuieli minime.

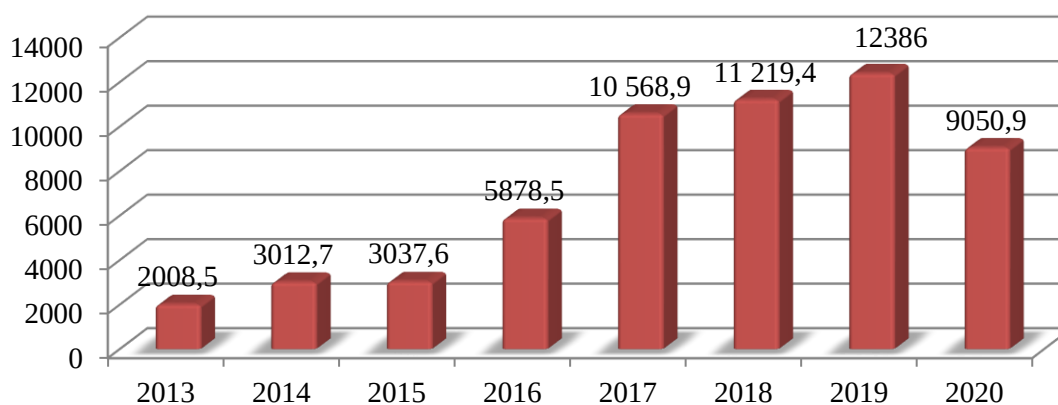

Figura 8. Dinamica profitului până la impozitare în întreprinderile mici și mijlocii în Republica Moldova, mil. lei

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică din Republica Moldova.

Suma profitului obținut de întreprinderile mici și mijlocii în anul 2019 a constituit 9050,9 mil lei sau cu 7042,4 mil lei mai mult față de anul 2013 și cu 3335,1 mil lei mai puțin față de anul 2019. În anul 2020 rezultatul financiar s-a micșorat cu 26,93 %. Evoluția descendentă a profitului până la impozitare a fost influențată de sporirea în dinamică a numărului întreprinderilor neprofitabile în agricultură.

Moldova a întreprins anumite măsuri pentru a facilita accesul IMM-urilor la finanțare. Politicile notabile includ extinderea sistemului de înregistrare a bunurilor mobile, ceea ce a îmbunătățit ecosistemul pentru înregistrarea gajului. Consolidarea sectorului bancar a dat rezultate palpabile, investitorii internaționali revenind în țară la primele semne ale restabilirii creșterii creditelor. Sprijinul finanțării IMM-urilor depinde în mare măsură de donatori, deși extinderea Fondului de garantare a creditelor este un pas pozitiv în atenuarea riscurilor percepute ale împrumuturilor către IMM-uri.

Rolul inovației în viața economico-socială constă în introducerea noului și varietății în activitatea umană. În absența proceselor inovatoare, economia ar intra într-un „stadiu staționar”, caracterizat de o creștere economică modestă. Ca urmare, inovarea este crucială pentru dezvoltarea economică. Republica Moldova are nevoie de o creștere inteligentă bazată pe o cooperare permanentă între mediul economic și cel al științei, construit și consolidat prin strategii și politici chibzuite.

Guvernul Moldovei oferă granturi și stimulente fiscale IMM-urilor pentru a sprijini proiectele inovatoare. Cel mai relevant program este gestionat de ANCD și oferă granturi pentru proiectele de transfer tehnologic. Granturile respective necesită o anumită cofinanțare din partea beneficiarilor și sunt acordate printr-un proces de selecție competitivă, care ține cont de gradul de inovație al proiectului, impactul potențial al acestuia și capacitatea destinatarilor de a-l implementa.

În cele din urmă, Republica Moldova are performanțe relativ bune în ceea ce privește cadrul de politici pentru inovarea non-tehnologică și difuzarea inovației. Atât inovațiile organizaționale, cât și cele de marketing sunt recunoscute în strategia națională ca parte a obiectivului de a construi o economie mai competitivă.

Mai mult, politicile referitoare la cerere joacă și ele un rol în ecosistemul de inovare al Moldovei. Printre acestea, legea recentă privind achizițiile publice introduce conceptul de „parteneriate pentru inovare”, prin care autoritățile contractante creează eficient stimulente pentru a investi în inovație, angajându-se să achiziționeze un bun sau un serviciu care nu este încă disponibil pe piață.

Pe viitor, Moldova ar putea 1) să-și îmbunătățească în continuare cadrul de politici prin stabilirea unor obiective specifice pentru sectorul IMM-urilor în strategia națională pentru inovare și 2) să-și îmbunătățească sistemul său de monitorizare prin introducerea mecanismelor de raportare concepute pentru evaluarea impactului economic dincolo de simpla implementare a planurilor de acțiune pentru ANCD și strategia națională.

Economia verde Moldova a făcut progrese în implementarea unui plan clar pentru sprijinirea ecologizării IMM-urilor. Programul de promovare a economiei verzi include obiectivul de a oferi sprijin adecvat IMM-urilor.

În concluzie putem menționa că mediul de afaceri reprezintă unul din pilonii de bază ai dezvoltării și avansării unui stat sub diverse aspecte. Analiza acestuia este extrem de importantă pentru consolidarea capacităților companiilor, care reprezintă forța motrice de prosperare și creștere economică a statului. Pentru Republica Moldova, consolidarea mediului de afaceri reprezintă o prioritate la nivel național, iar analiza acestuia, precum și a căilor de dezvoltare și îmbunătățire ale climatului de afaceri joacă un rol esențial și extrem de actual în schimbarea situației și depășirea barierelor în calea activității antreprenoriale.

În scopul ameliorării mediului de afaceri propunem: pentru a asigura condiții de concurență echitabile pentru toate companiile, Moldova și-ar putea intensifica eforturile în domeniile concurenței, executării contractelor și integrității afacerilor; dezvoltarea în continuare monitorizarea și evaluarea programelor de sprijin actuale, oferite de ODIMM, pentru a măsura impactul acestora asupra performanței IMM-urilor; creșterea cotei și ponderii de piață a întreprinderilor mici și mijlocii, în condițiile lărgirii pieței interne și îmbunătățirea oportunităților de acces a acestora pe piețele externe; subvenționarea inovării, înnoirii tehnologice și îmbunătățirii investiționale în întreprinderile mici și mijlocii; consolidarea întreprinderilor mici și mijlocii și îmbunătățirea performanțelor lor, în rând cu stimularea inițiativelor și susținerea intrării pe piață a întreprinderilor nou create prin prisma perfecționării și facilitării la obținerea resurselor financiare la condiții favorabile.

BIBLIOGRAFIE

1. BURBULEA, R., MOROI, E., ȘARGU, L. Poziția investițională a Republicii Moldova. În: *Economica*, ASEM. Chișinău, 2020, Nr.1 (111), p.67-81, 0,7 c.a., ISSN 1810-9136.
2. BURBULEA, R., CHISILI S. Strategii de marketing aplicate în Republica Moldova de către întreprinderile agroindustriale. În : *Vectorul European*. Revistă științifico- practică, USEM, 2022, nr.1, p.47-54, 0,5 c.a. ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X, <https://doi.org/10.52507/2345-1106> , [Vector European 2022 1.pdf \(usem.md\)](#)
3. COREȚCHI B., MOROI E. Dinamica și structura antreprenoriatului în economia națională. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale jubiliare „Paradigme moderne în dezvoltarea economiei naționale și mondiale”*, USM, Chișinău, 02-03 noiembrie 2018, 0,36 c. a., ISBN 978-9975-142-57-1.
4. MOROI E. Creșterea competitivității economiei naționale prin ameliorarea climatului de afaceri. . În *Revista de studii interdisciplinare „C. Stere”*, Iași 2018, Nr. 1-2, 0,36 c. a., pag.157-163, ISBN 978-973-116-631-5
5. MOROI E. Problemele și perspectivele întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova. În: *Lucrări științifice*, UASM, Chișinău, 2012. Volumul 31 (Economie). 223 p., 0,60 c. a., ISBN 978-9975-64-235-4.
6. MOROI E., COREȚCHI B. Analiza economico-financiară a micilor afaceri în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”*, Iași, 09.11.2018, 0,35c.a., ISBN: 978-606-685-616-
7. Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/19
8. SOLCAN, A. Managementul micului business. Chișinău: ASEM, Chișinău, 2001. 301 p. ISBN: 334.012.64:658.012.4 (478)
9. ȘARGU, Lilia. The influence of atypical situations at macroeconomic level in Republic of Moldova: case study. În: *Cogito, Multidisciplinary Research Journal*, Bucharest, 2020, Vol. XII, no. 1, March, 2020, pag 160-179,
10. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: *Global Challenges of Digital Transformation of Markets*, New York, SUA, 2021, pag. 533–548,
11. IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, BIVOL, Theodor. *Performanță prin management și comunicare financiară*, Chișinău, 2020, 219 p., ISBN 978-9975-3287-8-4